

“YOZMA ISH VA UNING TURLARI: TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA YOZMA ISHLARNING O'RNI”

Jurayeva Lola Chori qizi

Termiz Davlat Universiteti

O'zbek tili fakulteti 4-kurs talabasi

Annotatsiya: Yozma ishlar ta'lim jarayonida o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, nutqiy madaniyatini shakllantirish va ijodiy yondashuvlarini oshirishning muhim vositasi hisoblanadi. Ta'lim sifatini oshirish zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, bu jarayonda yozma ishlarning o'ri juda muhim. Yozma ish va uning turlari nafaqat o'quvchilarning bilimini baholash vositasi, balki ularning tanqidiy fikrlash, mantiqiy izchillik va ijodiy yondashuv qobiliyatlarini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Ushbu maqolada ta'lim sifatini oshirishda yozma ishlarning roli, ularning turlari va samaradorligini ta'minlash usullari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Ta'lim tizimi, yozma ish, bilim, hikoya va badiiy matn, insho, diktant, yozma ishlarni baholash, imlo, esse yozish, til va uslub, mustaqil fikrlash, referat, xulosa,

O'quvchi yoshlarning yozma savodxonligini oshirish, fikrlarini to'g'ri, aniq va mantiqiy bayon etish ko'nikmasi o'quv jarayonida, xususan, ona tili darslarida shakllantiriladi. Ona tili fani o'quvchilarga grammatik qoidalarni o'rgatish bilan birga, yozma nutq madaniyatini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Ona tili ta'limida bir qancha yozma ish turlari mavjud bo'lib, ularning har biri o'ziga xos baholash mezonlariga ega.

Dastavval yozma ish va turlari haqida to'xtalsak:

1 Hikoya va badiiy matn yozish. Ushbu yozma ish turning xususiyatlari:

-O'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishga qaratilgan;

-Tasviriy vositalar, badiiy uslublar va obraz yaratish qobiliyati talab qilinadi.

Baholash mezonlari:

Mazmun va mantiqiy izchillik;

Badiiy uslublardan samarali foydalanish;

Grammatika, imlo va uslubiy xatolar mavjudligi;

Hikoya tuzilishi va kompozitsiya.

2. Insho va esse yozish

Xususiyatlari:

Insho – belgilangan mavzu doirasida kengroq bayon qilinadi;

Esse – muallifning shaxsiy fikr-mulohazalari, his-tuyg'ulari va hayotiy tajribalarini aks ettiradi.

Baholash mezonlarida nimalarga e'tibor qaratiladi:

Mavzuni ochib berish va mantiqiy bog'liqlik;

Mustaqil fikrlash va muhokama qilish darajasi

Fikrlarni dalillar bilan asoslash;

Til va uslub me'yorlariga rioya qilish.

3. Referat va ilmiy maqola

Xususiyatlari:

Referat – ma'lum mavzu bo'yicha turli manbalardan olingan ma'lumotlarning tahlili va umumlashtirilgan bayoni;

Ilmiy maqola – aniq muammo yoki mavzu bo'yicha muallifning ilmiy izlanishlari va xulosalarini aks ettiruvchi matn.

Referat va ilmiy maqola baholash mezonlari:

Ilmiy yondashuv va faktlarga asoslanganlik;

Manbalar bilan ishlash madaniyati;

Tuzilishi va argumentatsiya darajasi;

Til va terminologiyaning to'g'ri qo'llanilishi.

Yozma ishlarni baholash tizimi

1. An'anaviy baholash usuli

O'qituvchi tomonidan subyektiv baholash;

Ballar yoki harflar asosida natija chiqarish;

Grammatik va uslubiy xatolarga asoslangan baholash.

2. Kriterial baholash

Bu usul oldindan belgilangan mezonlar asosida aniq va shaffof baholash imkonini beradi. Masalan:

Mazmun (40%) – mavzuni ochib berish, dalillar va xulosalar;

Tuzilishi (20%) – matnning kompozitsiyasi va mantiqiy bog'liqlik;

Til va uslub (20%) – grammatik va uslubiy aniqlik;

Ijodiy yondashuv (20%) – muallifning original fikrlari va yondashuvi.

3. Diagnostik baholash

O'quvchilarning yozuv malakasini rivojlantirish uchun taklif va tavsiyalar beriladi;

Baholash jarayoni faqatgina natijani emas, balki rivojlanish dinamikasini ham o'z ichiga oladi.

4. Portfolioga asoslangan baholash

O'quvchining bir necha yozma ishlari tahlil qilinadi va ularning rivojlanish darajasi baholanadi;

Mustahkamlanish va takomillashtirish imkoniyatlari aniqlanadi.

5. Elektron baholash tizimi

Testlar, avtomatlashtirilgan grammatik tekshiruv vositalari orqali baholash;

Onlayn platformalar orqali yozma ishlarni baholash va fikr-mulohazalar berish.

Yuqorida keltirilgan yozma ish turlari va ularni baholash tizimi DTS talablari asosida olib boriladi va bu ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Ta'lim sifati esa quyidagi mezonlar asosida baholanadi:

Bilim va ko'nikmalar darajasi – o'quvchilarning fan bo'yicha chuqur bilimga ega bo'lishi va ularni amaliyotda qo'llay olish qobiliyati;

Tanqidiy va ijodiy fikrlash – o'quvchilar o'z fikrlarini asoslay olish, dalillar keltirish va muammoni tahlil qilish qobiliyatiga ega bo'lishi kerak;

Nutq va yozuv madaniyati – aniq, mantiqiy va grammatik jihatdan to'g'ri ifodalash qobiliyati;

O'zini ifoda qilish – o'quvchilar o'z fikrlarini aniq va asosli bayon eta olishlari zarur.

Yozma ishlar ta'lim sifatining yuqorida keltirilgan barcha mezonlariga ta'sir qiladi, chunki ular o'quvchilarning bilimlarini mustahkamlash, tahlil qilish va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi. O'quvchilarning ona tili darslarida olgan bilimlarining darajasi yozma ishlar yozishi orqali ma'lum bo'ladi va ta'lim sifatiga katta ta'sir qiladi. Bugungi kunda ta'lim sifatini oshirish va o'quvchilarga bilim berishda bir qancha mezonlarga alohida ahamiyat qaratish kerak. Bular:

1. O'quvchilarning mantiqiy va tanqidiy fikrlashini rivojlantirish

Yozma ishlar o'quvchilarni mavzuni chuqur o'rganishga va o'z fikrlarini asosli bayon qilishga undaydi. Bu ularning tahliliy tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi.

2. Yozma nutqni rivojlantirish va savodxonlikni oshirish.

Yozma ishlar orqali o'quvchilar nutqiy madaniyatni shakllantiradi, grammatik jihatdan to'g'ri va aniq ifodalash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu esa ta'lim sifatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

3. Mustaqil izlanish va ijodkorlikni rag'batlantirish

Yozma topshiriqlar o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, yangi g'oyalar yaratishga va ilmiy izlanishlar olib borishga undaydi. Bu jarayon ta'lim sifatining oshishiga yordam beradi.

4. O'quvchilarning bilimini ob'ektiv baholash

Yozma ishlar o'quvchilarning fanga oid bilim darajasini aniqlash va ularning rivojlanish darajasini baholash imkonini beradi. To'g'ri tashkil etilgan yozma ish baholash tizimi ta'lim sifati oshishiga xizmat qiladi.

Bundan tashqari ona tili darslarida yozma savodxonlikni shakllantirishning asosiy yo'nalishlari bo'lib, ular o'quvchilarning har tomonlama bilim olish va bilimlarini mustahkamlashiga qaratilgan yo'nalishlardir.

1. Grammatik bilimlarni mustahkamlash

O'quvchilar yozma savodxonlikni egallashi uchun, avvalo, grammatik qoidalarga rioya qilishni o'rganishlari lozim. Buning uchun:

So'z turkumlari va ularning qo'llanilishi o'rgatiladi;

Gap tuzilishi va sintaktik me'yorlar mustahkamlanadi;

Orfoepiya va orfografiya qoidalari amaliy mashg'ulotlar orqali mustahkamlanadi.

2. Matn ustida ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish

O'quvchilar yozma nutqini rivojlantirish uchun turli matnlarni o'qish va tahlil qilish muhim sanaladi. Shu bois:

Turli janrlardagi matnlarni o'rganish va ularni qisqacha bayon qilish amaliyoti olib boriladi;

Matn tuzish talablari o'rgatiladi va amaliy mashg'ulotlar bajariladi;

Matn mazmunini tahlil qilish orqali o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyati oshiriladi.

3. O'quvchilarda lug'at boyligini oshirishning ta'lim sifatiga ta'siri qanday?

-Boy so'z boyligiga ega o'quvchi o'z fikrlarini aniq va to'g'ri ifodalay oladi.

Buning uchun:

Sinonim, antonim, omonim va frazeologizmlarni o'rgatish orqali lug'at boyligi kengaytiriladi;

Turli mavzularda insho va esse yozish topshiriqlari beriladi;

O'quvchilarning mustaqil ravishda yangi so'z va iboralarni izlab topishlari rag'batlantiriladi.

2. Yozma savodxonlikni oshirish usullari

a) Diktant va matnni qayta yozish mashqlari

b) O'quvchilarning imlo va grammatik savodxonligini oshirish uchun:

d) Har xil turdagi diktantlar (ogohlantiruvchi, tushuntirishli, ijodiy va nazorat diktantlari) muntazam o'tkaziladi;

c) Tayyor matn asosida qayta hikoya qilish, mazmunni qisqartirib yozish va kengaytirib yozish mashqlari bajariladi.

2. Insho va esse yozish mashg'ulotlari

O'quvchilarning mantiqiy fikrlash va yozma nutqini rivojlantirish uchun turli mavzularda insholar yozdiriladi;

Shaxsiy fikr bildirish va dalillashni shakllantirish uchun esse yozish amaliyoti olib boriladi.

3. Matn tuzish va tahrirlash mashg'ulotlari

O'quvchilarning yozuv ko'nikmalarini oshirish uchun matn yozish bilan birga, uni tahrirlash va to'g'rilash ham o'rgatiladi. Buning uchun:

O'quvchilar yozgan matnlarni o'zaro baholash va tahlil qilish ishlari olib boriladi;

Xatolar ustida ishlash uchun maxsus mashg'ulotlar tashkil etiladi;

Matnni to'g'rilash, yaxshilash va qayta yozish usullari o'rgatiladi.

4. Yozma nutq madaniyatini rivojlantirish va shakllantirish uchun:

Rasmiy va badiiy uslubdagi matnlarni tahlil qilish ishlari olib boriladi;

Rasmiy hujjatlar, ariza va xizmat yozishmalarini yozish mashq qilinadi

Xulosa

Yozma ishlarning turlari va baholash tizimi o'quvchilarning yozuv malakalarini rivojlantirish va ta'lim sifatini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Aniq mezonlarga asoslangan baholash tizimi adolatli, shaffof va samarali natijalarga olib keladi. Zamonaviy baholash yondashuvlarini qo'llash orqali o'quvchilarning mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvlarini rivojlantirishga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O.Madayev, A.Sobirov, Z.Xolmanova, Sh.Toshmirzayeva, G.Ziyodullayeva,
2. M.Shamsiyeva. Yozma ish turlari: insho, bayon, diktant. -Toshkent "Turon zamin ziyo", 2017.
3. G'ulomov A., Qodirov M. Ona tili o'qitish metodikasi. – T: Fan va texnologiyalar, 2012.
4. Kompetensiyaga yo'naltirilgan Davlat ta'lim standarti va o'quv dasturi: Ona tili, adabiyot, o'zbek tili (5-9 sinflar). Toshkent. 2016.
5. To'xliyev B., Shamsiyeva M., Ziyodova T. O'zbek tili o'qitish metodikasi. – T.: O'zbekiston Milliy kutubxonasi. 2010.
6. P.A.Йўлдошев, М.М.Рихсиева. Иншолардаги матний хатолар, уларни тузатиш методикаси. –Тошкент, 2018.
7. O.Madayev, A.Sobirov, Z.Xolmanova, Sh.Toshmirzayeva, G.Ziyodullayeva, M.Shamsiyeva. YOZMA ISH TURLARI: INSHO, BAYON, DIKTANT. Toshkent. "Turon Zamin ziyo" – 2017.
8. Shayxislamov N. O'quvchilarning yozma savodxonligini oshirishda yozma ishlarning o'rni. SCIENTIFIC PROGRESS 2021.
9. Milrud R.P. English Teaching Methodology. M.: Drofa, 2007. P. 182.
- 10.Balan R., Cehan A. & et al. In-service Distance Training Course for Teachers of English. Romania: Polirom, 2003. P. 201.
- 11.Brown H.D. Language assessment - principles and classroom practices. New York: Pearson Education. Inc., 2004.